

psychologie ons weerhield.

De claims en onze ondoelmatige reactie erop, hebben geleid tot de inflatie waaronder de westerse wereld momenteel gebukt gaat. *Aan de wortel van de huidige inflatoire crisis ligt niet een economisch, maar een cultureel dilemma*: zij is namelijk de nasleep van een botsing tussen de welvaartspsychologie en het harde economische klimaat dat in de kwarteeuw na de oorlog heerste. Tussen nu en het jaar 2000, aldus Yankelovich, zullen er veel en soms ingrijpende veranderingen van ons worden gevraagd om ons aan de nieuwe economische werkelijkheid aan te passen. Indien wij ons niet uit onze geïsoleerde zelden omhoog-worstelen om een brug te slaan met de ons omringende wereld, verliezen wij het gevecht. Slechts met ons aller inspanning kunnen wij de geïndustrialiseerde samenleving maken tot een 'plek waar het goed leven is'. Slechts gezamenlijk kunnen wij komen tot een ethiek van verbondenheid. De afloop van onze stoutmoedig begonnen leefexperimenten, is van deze inzet afhankelijk.

Men kan Yankelovich ongegrond optimisme verwijten. Het is immers de vraag of men via empirisch onderzoek of welke andere methode ook, de grootste gemene deler kan vinden van de denkpatronen en gedragingen van een hele samenleving. Er is ook geen reden om aan te nemen dat de twintigste-eeuwse mens, in de grootst mogelijke verwarring verkerend, onder zware economische druk niet zal teruggrijpen naar het wolveninstinct dat in hem sluimert. Toenevend racisme en bijgeloof, ook in West-Europa, zijn een veeg teken aan de wand. We kunnen ook in een absoluut donkere toekomst terecht komen. Het siert Yankelovich dat hij, door middel van zijn boek, een lucifer aanstrijkt in de tunnel.

C. FRIEDMAN

* * *

DE DUITSE VAN DALE

Van Dale, *Groot Woordenboek Duits-Nederlands*. redactie Prof. Dr. H.L. Cox.
Van Dale Lexicografie, Utrecht-Antwerpen, 1983. 2295 F.

Met de uitgave van het volumineuze Duits-Nederlandse vertaalwoordenboek (1600 pagina's) worden de verwachtingen, die de uitgave van het Frans-Nederlandse woordenboek (1983) al hadden gewekt, zeker ingelost. Opnieuw heeft Van Dale een woordenboek uitgebracht, waarbij de bakens helder en duidelijk werden uitgezet: de bedoeling is een zo volledig mogelijk compendium te bieden van het geschreven en gesproken Duits van na 1945, en wel van het hele Duitse taalgebied, dit wil zeggen van de Bondsrepubliek, de DDR, Zwitserland en Oostenrijk.

Wanneer men het woordenboek gebruikt, merkt men dat de redactie in haar opzet is geslaagd. Niet alleen vindt men er verbazingswekkend veel 'nieuwe' woorden, zoals 'Azubi' (leerjongen, leermeisje) 'Befög' (regeling voor studiefinanciering, studiebeurs), 'Gesamtschule' (middenschool, scholengemeenschap), of in het vlak van de bewapening 'Nachrüstung' (opvoering van de bewapening om het evenwicht te herstellen). Ook wordt veel aandacht besteed aan het 'onderhuids' gebruik van het woord, met name zijn connotaties en de sociale taal-

kringen waartoe het behoort.

Een kenmerk van het Duits is uiteraard de schier eindeloze mogelijkheid tot het vormen van samenstellingen. Voor een woordenboek een moeilijke opgave. Welke samenstellingen zal men opnemen? Wanneer begint men een nieuw lemma in de vloed van samenstellingen? Zo bestaat het grondwoord 'Feuer' met zijn samenstellingen meer dan drie kolommen. Gelukkig wordt het geheel opgedeeld in overzichtelijke lemma's, waarbij men met ruimere betekenisgroepen heeft gewerkt. Een ander probleem, dat soms voor komische verrassingen zorgt, is het samenplaatsen binnen één groter lemma van samenstellingen, waarvan het grondwoord twee verschillende grammatische geslachten en twee uit elkaar liggende betekenissen heeft. Zo bij voorbeeld het woord 'Flur', dat in het mannelijk 'gang, vestibule' betekent, en in het vrouwelijk 'veld, perceel grond'. Zo krijgt men dan na elkaar 'Flur-beleuchtung': verlichting van de gang, hal, vestibule, en 'Flur-bereinigung': ruilverkaveling. Het lezen van een Duits vertaalwoordenboek vraagt inderdaad een beweeglijke geest.

Net zoals bij zijn Franse voorganger moet de gebruiker van de Duitse Van Dale zich ietwat in de typografische opbouw van de lemma's inwerken, wil hij vlot iets kunnen vinden. Interessant is natuurlijk ook dat de uitspraak nooit ontbreekt waar er verwarring of moeilijkheden kunnen ontstaan (zoals bij het simpele woord 'hoch' bij voorbeeld). Alleen kan men het jammer vinden dat het vrij gecompliceerde fonetische schrift pas achteraan, in het grammaticaal compendium, wordt verklaard, en dan nog slechts gedeeltelijk. Het grammaticaal compendium, dat vertrekt van de kennis van de eigen spraakkunst, is een onmisbare parel in dit werk. De duizend spreekwoorden vormen voor de gebruiker een handig en vaak leuk appendix. Wel valt het op dat het lettertype van het eigenlijke vertaalwoordenboek erg klein uitvalt — kleiner dan bij het Franse deel — wat de leesbaarheid hindert.

Maar men kan erop aan dat al wie Duits leest of spreekt of beluistert, voor zijn problemen bijna zeker een antwoord zal vinden in deze 'Fundgrube'. We leven in een tijd waar de parate kennis van het Duits, en zeker van het moderne geschreven Duits, snel achteruit gaat. We leven ook in een tijd waarin veel fundamentele literatuur in verband met filosofie, geschiedenis en menswetenschappen uit het Duitse taalgebied stamt. Wie deze literatuur in de oorspronkelijke taal wil (of moet) lezen, zal in de Duitse Van Dale een zelden ontgoochelende gezelschap vinden. Want ook op dit niveau toont het woordenboek zich van een voorbeeldige 'Gründlichkeit'.

Kr. DUTHOIT

* * *

Ronald Commers, *De overbodigheid en de noodzakelijkheid van de moraal, bericht aan de kinderen van Prometheus*. Bussum/Antwerpen, Het Wereldvenster, 1982, XVI — 275 blz.

Afgaande op de titel zou men mogen concluderen dat het centrale thema van Commers' boek bestaat in de analyse van of het onderzoek naar het ethos, dat volgens hem sinds de Renaissance als een Leitmotiv het progressieve saecula-